

دترک ۱۰: «مؤلفه های اجتماعی سلامت»

علل مطلوب نبودن وضع سلامت در فرد و یا جامعه به سه دسته تقسیم می شود:

(۱) عوامل اجتماعی و محیطی:

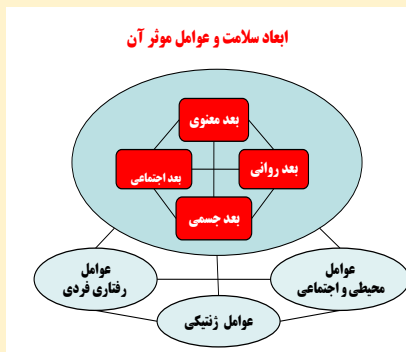
با سهم حدود ۵۰٪

(۲) عوامل رفتاری (شیوه زندگی

فرد یا سواد سلامت): با

سهم حدود ۳۰٪

(۳) عوامل ژنتیکی، سن و جنسیت: با سهم حدود ۲۰٪

به طور کلی عوامل اجتماعی تعیین کننده سلامت به شرایط اجتماعی که انسان ها در طول چرخه حیاتشان در آن زندگی می کنند، توجه دارد. از نابرابری های اجتماعی به عنوان سرمنشاء اختلالات سلامت در جامعه نام برده شده است به عبارت دیگر اگر بتوانیم عدالت اجتماعی را برقرار کنیم، نشانگرهای سلامت خود به خود بهبود می یابد و نیاز به این حجم سرمایه گذاری در تأسیس مراکز تخصصی پزشکی، بیمارستان ها و تربیت پزشکان و متخصصان نیست. برخی از عوامل نابرابری و بی عدالتی در سلامت عبارتند از:

۱) محل اقامت (تفاوت بین شهر و روستا، گروه‌های منطقه‌ای، پایتخت در مقابل سایر مناطق) و بخش‌های دیگر شهرها (۲) نژاد (۳) شغل و آسیب‌پذیری‌های درآمدی (۴) جنسیت

که اغلب نشان‌دهنده آسیب‌پذیری‌های ناشی از قوانین و هنجارهای مرتبط با جنسیت می‌باشد. (۵) فرهنگ و ارزش‌ها (۶) تحصیلات (۷) وضعیت اقتصادی و اجتماعی (۸) سرمایه اجتماعی.

پس نابرابری‌های اقتصادی- اجتماعی موجود در میان گروه‌های مختلف اجتماعی ریشه‌ای‌ترین عامل تأثیرگذار بر سلامت محسوب می‌گردد، اما نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی به تدریج در فقدان یا کمبود حداقل بازده مؤلفه اجتماعی و محیطی به وجود می‌آید:

۱) تکامل دوران کودکی: تکامل مؤثر دوران کودکی از ریشه‌ای‌ترین مؤلفه‌های اجتماعی سلامت است به طوری که سایر عوامل را تحت تأثیر قرار می‌دهد و شامل دوران بارداری سالم و حتی قبل از لقاح، زایمان بی خطر، تکامل جسمی، روانی، اجتماعی در هشت سال اول زندگی است.

۲) سواد: به ازای هر سال سواد عمومی بالاتر امید به زندگی افزایش می‌یابد. تحقیقات نشان داده است به ازای هر چهار سال تحصیل بیشتر مرگ کودکان زیر ۵ سال ۱/۸٪، خطر بیماری‌های قلبی ۲/۱۶٪ و خطر دیابت ۱/۳٪ کم می‌شود.

۳) اشتغال مناسب: مؤلفه اشتغال در سه شکل با سلامت افراد در ارتباط است: بیکاری، ناامنی شغلی و شغل پرخطر.

۴) امنیت غذایی: عبارت است از دسترسی فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی همه افراد در تمام اوقات سال به غذای کافی، ایمن و مغذی با جذب و بهره‌مندی مؤثر سلولی.

۵) مسکن مناسب: مسکن حداقل از چهار طریق بر سلامت جسمی و روانی اثر می‌گذارد: بهداشت، ایمنی و امنیت، بهره‌مندی، رعایت استانداردهای شهرسازی و مدیریت آن.

۶) حمل و نقل عمومی: شواهد نشان داده است کشورهایی که سیاست ملی حمل و نقل عمومی را به اجرا گذاشته‌اند، سلامت بهتری دارند.

۷) تدارک خدمات بهداشتی و درمانی

۸) حمایت اجتماعی از شهروندان

۹) تفریحات و تعادل کار و زندگی: جوامعی که سیاست ملی تفریحات در آن اجرا می‌شود به تدریج کاهش اعتیاد، خشونت، رفتارهای خود تخریبی، جرم و انزوا، کاهش جرم علیه کودکان، افزایش رضایت‌مندی و فعالیت‌های داوطلبانه، انسجام فرهنگی و اجتماعی و خانوادگی را مشاهده می‌کنید.

۱۰) تأمین امنیت

۱۱) مسائل زیست محیطی

کمبود یا فقدان این یازده مؤلفه تنها در سایه تعهد نظام‌های سیاسی و تصمیم‌گیرندگان هر کشور به رعایت حقوق شهروندی مرتفع می‌گردد و این

خود متضمن مشارکت مؤثر مردم است که از این الگو به عنوان **الگوی فندق شکن** یاد می‌شود به عبارت دیگر بهبود وضعیت سلامت جامعه در گرو فعالیت همزمان و هماهنگ دو بازوی فندق شکن است: ۱) شهروندان ۲)

مسئولان. به همین دلیل سازمان‌ها و دستگاه‌هایی که در هر یک از یازده عامل گفته شده وظیفه‌ای دارند در سلامت مردم نقش و سهم پیدا می‌کنند.

وضعیت برخی از مؤلفه‌های اجتماعی سلامت در جهان و کشور

□ طبق آمار کشوری از حدود ۵ میلیون نفر کودکی که مشمول حضور در مهد کودک هستند، فقط ۲۰٪ یعنی یک میلیون کودک می‌تواند از این تسهیلات بهره‌مند شوند.

□ نرخ سواد در ایران نزدیک ۸۵ درصد است که در رتبه ۱۲۰ جهان قرار دارد.

□ تحقیقات نشان می‌دهد در جوامعی که نرخ بیکاری بالا است بیماری‌ها و مرگ‌های زودرس افزایش یافته است. در حال حاضر آمار نرخ بیکاری در کشور متفاوت است بر اساس سرشماری ۱۳۹۰ تعداد بیکاران در کشور بیش از ۴ میلیون نفر است. در سال ۱۳۹۳، ۲۴٪ خانوارها بدون فرد شاغل بوده‌اند.

□ بر اساس اطلاعات بین‌المللی ایران کمتر از ۵٪ گرسنگی دارد و جزو کشورهای برتر است، اما همین رقم نیز بیش از سه میلیون نفر را شامل می‌شود. سالانه در ایران بیش از ۳۵ میلیون تن دور ریز غذا وجود دارد؛ در

همین مورد باید توجه کرد اختلاف میزان هزینه کرد خانواده‌ها در زمینه خوراک برای دهک دهم ده برابر خانواده‌های دهک اول است!

راهکارهای بهبود مؤلفه‌های اجتماعی

سلامت و نقش شهروندان

سهم ۵۰ درصدی عوامل اجتماعی و محیطی این پیام را منعکس می‌کند که بهبود سلامت جامعه در گرو پاسخگو بودن مسئولان و مردم در قبال یکدیگر و برقراری توازن حق و تکلیف است.

تکلیف برای مردم به طوری که در مدیریت فردی خود و خانواده:

(۱) در امور جامعه از محله و شهر و کشور تا مدرسه و محل کار مشارکت فعال داشته باشند تا عوامل اجتماعی و محیطی را به سهم خود بهبود دهند.

(۲) با درک اهمیت تأثیر این عوامل، در برنامه زندگی خود و خانواده تأمین این پیش نیازها را مد نظر داشته باشند و بدانند که سلامت خود و خانواده وقتی تأمین می‌شود که:

- فرصت طلایی دوره تکامل کودکی برای فرزندان خود را از دست ندهند.
- اولین اولویت خانواده تحصیل و ارتقای سواد معاش فرزندان باشد.
- یافتن کار مناسب را به عنوان یک راهبرد پیشگیری و ارتقای سلامت فرض کنند.
- برای تأمین مسکنی که ایمن بوده و محدودیتی برای هزینه کرد خانواده در نیازهای زندگی شامل خوراک، تحصیل، تفریح و سلامت ایجاد نکند، تلاش کنند.
- تفریحات را در سبد اقدامات هفتگی خانواده قرار دهند.

▪ استفاده از حمل و نقل عمومی تأثیرات سلامتی بیشتری نسبت به خودروی شخصی دارد.

اما علاوه بر تکلیف مردم و مهمتر از آن، حقی است که باید توسط مسئولان برای زندگی باکیفیت برای مردم فراهم شود و این در گرو شایسته‌سازی، نظارت بر رعایت حقوق شهروندی، جلوگیری و مبارزه با فساد اقتصادی و به طور کلی استقرار اصول و فنون حکمرانی مؤثر است.

فراموش نکنیم که انکار تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی مؤثر بر سلامت، رفتارهای سالم را هم تحت الشعاع خود قرار می‌دهد.

۱. در محیط زندگی شما کدام یک از یازده عامل مؤلفه‌های اجتماعی سلامت بیشترین نقص را دارد؟
۲. چه راهکارهایی عملی برای بهبود مؤلفه‌های اجتماعی محیط زندگی خود پیشنهاد می‌کنید؟ لطفاً پیشنهادهای خود را اعلام کنید که خود و یا اعضای خانواده بتوانند انجام دهند

دفترک حاضر به منظور افزایش اطلاعات و انگیزه شما برای داشتن سبک زندگی سالم در محیط کار و زندگی شخصی تدوین شده است. این مجموعه توسط کارشناسان گروه مؤلفه‌های اجتماعی سلامت، مؤسسه ملی تحقیقات سلامت و اداره کل سلامت شهرداری تهران تألیف شده است؛ کپی و تکثیر بدون اجازه از هر نوع ممنوع است.